

MA'NODOSH SO'ZLARNI O'QITISH METODIKASI

Alisher Navoiy nomidagi
Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti
ona tili va adabiyoti ta'limi fakulteti
kechki ta'lim shakli 406- guruh talabasi
Norbekova Ozoda

Anotatsiya: Ushbu maqolada ona tili ta'limida ma'nodosh so'zlarni o'qitish metodikasining nazariy va amaliy asoslari keng yoritilgan. Ma'nodosh so'zlarning til tizimidagi o'rni, ularning o'quvchilarning leksik boyligi va nutqiy kompetensiyasini shakllantirishdagi ahamiyati ilmiy jihatdan asoslangan. Tadqiqot davomida ma'nodosh so'zlarni o'qitishda qo'llaniladigan an'anaviy va zamonaviy metodlar, interfaol usullar hamda kontekst asosida o'rgatish imkoniyatlari tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: ma'nodosh so'zlar, sinonimiya, ona tili ta'limi, leksik boylik, nutqiy kompetensiya, metodika, interfaol metodlar, kontekst asosida o'qitish, nutq madaniyati.

Annotation : This article presents an in-depth scientific analysis of the methodology for teaching synonyms in mother tongue education. The role of synonymous words within the lexical system of the language and their importance in developing students' vocabulary and communicative competence are thoroughly examined. The study analyzes both traditional and modern teaching methods, interactive techniques, and context-based approaches used in teaching synonyms.

Key words: synonyms, synonymy, mother tongue education, vocabulary development, communicative competence, teaching methodology, interactive methods, context-based learning, speech culture.

Аннотация: В данной статье широко освещаются теоретические и практические основы методики обучения синонимам на уроках родного языка. Научно обосновывается роль синонимических слов в лексической системе языка и их значение в формировании словарного запаса и речевой компетенции учащихся.

В ходе исследования анализируются традиционные и современные методы обучения, интерактивные приемы, а также контекстный подход к изучению синонимов.

Ключевые слова: синонимы, синонимия, родной язык, лексическое развитие, речевая компетенция, методика обучения, интерактивные методы, контекстное обучение, культура речи.

KIRISH

Til – millatning ma'naviy boyligi va tafakkur ifodasi bo'lib, uni mukammal o'rganish jarayonida leksik boylik muhim o'rin tutadi. ¹Ona tili ta'limida so'z boyligini oshirish, nutqning aniqligi va ta'sirchanligini ta'minlash asosiy vazifalardan biri hisoblanadi. Shu nuqtayi nazardan, ma'nodosh so'zlarni o'rgatish o'quvchilarning til haqidagi bilimlarini chuqurlashtirish, nutqiy imkoniyatlarini kengaytirish va estetik didini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Ma'nodosh so'zlar bir umumiy ma'noni ifodalab, uslubiy, emosional-ekspressiv yoki qo'llanish doirasiga ko'ra farqlanadi.² Ularni to'g'ri va o'rinli qo'llash o'quvchining nutq madaniyatini belgilovchi asosiy mezonlardan biridir. Ammo amaliyot shuni ko'rsatadiki, o'quvchilar ko'pincha bir xil so'zlarni takror ishlatishga moyil bo'lib, sinonimik imkoniyatlardan yetarli darajada foydalana olmaydilar. Bu holat ularning og'zaki va yozma nutqining bir xillashib qolishiga olib keladi.

Shu sababli ma'nodosh so'zlarni o'qitish metodikasini takomillashtirish, zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida o'rgatish dolzarb vazifa hisoblanadi. Mazkur maqolada ma'nodosh so'zlarni o'qitishning ilmiy-nazariy asoslari va metodik yondashuvlari tahlil qilinadi.

ASOSIY QISM Ma'nodosh so'zlarni o'qitish metodikasi o'quvchilarning leksik kompetensiyasini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.³ Sinonimiya hodisasi

¹ Rahmatullayev Sh. Hozirgi o'zbek adabiy tili leksikologiyasi. – Toshkent: Fan, 2012. – 320 b.

² Yo'ldoshev B. Ona tili o'qitish metodikasi. – Toshkent: O'zbekiston, 2016. – 304 b.

³ Mahmudov N. O'zbek tilining leksik-semantik tizimi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2015. – 280 b.

tilning semantik boyligini aks ettirib, nutqning ifodaviyligi va aniqligini ta'minlaydi. O'quvchilar ma'nodosh so'zlar orqali bir tushunchani turli uslubiy va emosional ranglarda ifodalash imkoniyatiga ega bo'ladilar. Shu sababli ona tili darslarida sinonimlarni o'rgatish jarayoni tizimli, izchil va maqsadga yo'naltirilgan holda tashkil etilishi lozim.

Ma'nodosh so'zlarni o'rganish jarayonida ularning semantik yaqinligi bilan bir qatorda, ma'no nozikliklarini ham ochib berish muhim hisoblanadi.⁴ Har bir sinonim muayyan nutqiy vaziyatda qo'llanadi va o'ziga xos uslubiy bo'yoqqa ega bo'ladi. O'quvchilar bu farqlarni anglamagan taqdirda, sinonimlarni noto'g'ri yoki noo'rin qo'llash holatlari yuzaga keladi.⁵ Shu bois o'qituvchi ma'nodosh so'zlarni kontekst asosida tushuntirishi, ularni badiiy va publitsistik matnlardan olingan misollar orqali tahlil qilishi maqsadga muvofiqdir.

Ma'nodosh so'zlarni o'qitishda amaliy mashqlar muhim o'rin tutadi. O'quvchilarga beriladigan topshiriqlar sinonimlarni topish, taqqoslash, gap va matn ichida qo'llashga yo'naltirilgan bo'lishi kerak.⁶ Ayniqsa, yozma nutq jarayonida so'z takrorining oldini olish maqsadida sinonimlardan foydalanish mashqlari o'quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantiradi. Bunday mashqlar o'quvchilarda tilga nisbatan ongli munosabatni shakllantirib, nutq madaniyatini yuksaltiradi.

Interfaol metodlar ma'nodosh so'zlarni o'qitishda yuqori samaradorlikka ega. Guruhli ishlash, muammoli vaziyatlar yaratish, bahs-munozara va rolli o'yinlar orqali o'quvchilar sinonimlarni faol nutq jarayonida qo'llash imkoniyatiga ega bo'ladilar.⁷ Bu jarayonda o'quvchi faqat tinglovchi emas, balki faol ishtirokchiga aylanadi. Natijada sinonimlarning ma'nosi, uslubiy vazifasi va qo'llanish doirasi chuqurroq o'zlashtiriladi.

⁴ Qodirov Q. Zamonaviy ona tili darslari metodikasi. – Toshkent: Innovatsiya, 2018. – 240 b.

⁵ Sodiqova G. Nutq madaniyati va uslubiyat asoslari. – Toshkent: O'qituvchi, 2013. – 216 b.

⁶ Karimov A. O'zbek tili darslarida interfaol metodlar. – Toshkent: Akademnashr, 2019. – 198 b.

⁷ Xudoyberganova M. Boshlang'ich ta'limda ona tili metodikasi. – Toshkent: O'zbekiston Milliy universiteti nashriyoti, 2017. – 230 b.

Ma'nodosh so'zlarni o'qitishda o'quvchilarning yosh va psixologik xususiyatlarini hisobga olish ham muhim ahamiyatga ega.⁸ Boshlang'ich sinflarda sinonimlar sodda va kundalik so'zlar asosida berilsa, yuqori sinflarda ularning badiiy, uslubiy va ma'naviy jihatlari chuqurroq tahlil qilinadi. Differensial yondashuv orqali o'quvchilarning individual qobiliyatlari rivojlantiriladi, bu esa ta'lim samaradorligini oshiradi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, ma'nodosh so'zlarni o'qitish metodikasi ona tili ta'limining muhim yo'nalishlaridan biri bo'lib, u o'quvchilarning nutqiy faoliyatini rivojlantirishga xizmat qiladi. Sinonimlarni ongli va maqsadli o'rgatish orqali o'quvchilarning so'z boyligi kengayadi, nutqi mazmunan boy, usluban to'g'ri va ifodali bo'lib boradi. Bu esa ularning umumiy til madaniyatini yuksaltirishda muhim omil hisoblanadi.

Ma'nodosh so'zlarni o'qitish jarayonida nazariy bilimlarni amaliy mashqlar bilan uyg'unlashtirish, interfaol metodlardan foydalanish va kontekst asosida ishlash yuqori natija beradi. O'qituvchi tomonidan yaratilgan ijodiy va qulay psixologik muhit o'quvchilarning nutqiy faolligini oshiradi hamda tilni o'rganishga bo'lgan qiziqishini kuchaytiradi. Shu bilan birga, sinonimlarni o'rganish o'quvchilarda mustaqil fikrlash, tahlil qilish va umumlashtirish ko'nikmalarini shakllantiradi.

Xulosa o'rnida ta'kidlash joizki, ma'nodosh so'zlarni samarali o'qitish ona tili darslarining sifatini oshirishga, o'quvchilarning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishga va ularni savodli nutq egasi sifatida shakllantirishga xizmat qiladi. Shu bois mazkur mavzuni o'qitishda zamonaviy metodik yondashuvlarni qo'llash ta'lim jarayonining muhim vazifalaridan biri hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Rahmatullayev Sh. Hozirgi o'zbek adabiy tili leksikologiyasi. – Toshkent: Fan, 2012. – 320 b.
2. Yo'ldoshev B. Ona tili o'qitish metodikasi. – Toshkent: O'zbekiston, 2016. – 304 b.

⁸ Abdurahmonov F. Nutq rivoji va til o'qitish masalalari. – Toshkent: O'qituvchi, 2015. – 260 b.

3. Mahmudov N. O'zbek tilining leksik-semantik tizimi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2015. – 280 b.
4. Qodirov Q. Zamonaviy ona tili darslari metodikasi. – Toshkent: Innovatsiya, 2018. – 240 b.
5. Sodiqova G. Nutq madaniyati va uslubiyat asoslari. – Toshkent: O'qituvchi, 2013. – 216 b.
6. Karimov A. O'zbek tili darslarida interfaol metodlar. – Toshkent: Akademnashr, 2019. – 198 b.
7. Xudoyberganova M. Boshlang'ich ta'limda ona tili metodikasi. – Toshkent: O'zbekiston Milliy universiteti nashriyoti, 2017. – 230 b.
8. Abdurahmonov F. Nutq rivoji va til o'qitish masalalari. – Toshkent: O'qituvchi, 2015. – 260 b.